

CAMPO di MARTE - GIUDECCA

**Wanneer de vraag niet ver genoeg wordt
gesteld**

Bewerking met ChatGPT

Inleiding

In het begin van de jaren tachtig werd voor het gebied Campo di Marte op het eiland Giudecca in Venetië een internationale prijsvraag uitgeschreven.

Het betrof een verouderd en deels gedegradeerd gebied, waarin wonen, werk en open terreinen naast elkaar bestonden.

De opgave werd geformuleerd als de herontwikkeling van dit gebied tot een samenhangend woonmilieu, met nieuwe woningen, voorzieningen en een verbeterde relatie tot de omgeving.

Het wat van de prijsvraag leek daarmee helder.

Maar deze formulering verhult een wezenlijke verschuiving.

Het gebied was namelijk geen homogeen woonweefsel, maar een gelaagde werkelijkheid waarin verschillende vormen van gebruik en betekenis naast elkaar bestonden.

Door het gebied primair als woongebied te benoemen, werd deze gelaagdheid al in de formulering van de opgave gereduceerd.

Daarmee werd impliciet aangenomen dat:

- de bestaande situatie onvoldoende was
- vervanging of herstructurering noodzakelijk was
- en dat een nieuwe orde kon worden geïntroduceerd

En precies daar begint de werkelijke vraag.

Wanneer de vraag niet ver genoeg wordt gesteld

Het is te eenvoudig om te stellen dat de vragen niet zijn gesteld.

Dat zijn ze wel.

Architecten als Siza, Rossi, Aymonino en Van Eyck onderzochten de plek, bestudeerden de structuur van Giudecca en zochten aansluiting bij haar morfologie en typologie.

Er was aandacht, er was kennis, er was vakmanschap.

En toch:

de vraag reikte niet ver genoeg.

Twee niveaus van vragen

Wat hier zichtbaar wordt, is een essentieel onderscheid.

Binnen het project

- hoe ontwerpen we hier goede woningen?
- hoe sluiten we aan op de context?
- welke structuur is passend?

Deze vragen zijn gesteld — en vaak overtuigend beantwoord.

Vóór het project

- wat is hier werkelijk aanwezig?
- wat functioneert al?
- welke delen dragen leefbaarheid?
- wat kan blijven?
- wat vraagt om verandering?
- en voor wie is die verandering bedoeld?

Deze vragen zijn niet bepalend geworden.

En daarmee verschuift het vertrekpunt:

van afstemming naar invulling.

Afstemming vraagt confrontatie

Afstemming betekent niet het optimaliseren van een gegeven opgave.

Het betekent:

de opgave zelf ter discussie stellen.

In een gebied als Campo di Marte betekende dat:

- het bestaande woondeel begrijpen
- het industriële en werkgerelateerde gebruik duiden
- de relatie tussen beide onderzoeken
- en erkennen dat deze werkelijkheid niet eenduidig is

De architect had hier niet alleen moeten ontwerpen,
maar ook moeten bevragen:

- klopt de veronderstelde noodzaak tot vervanging?
- waar is transformatie mogelijk?
- waar is continuïteit wenselijk?

In plaats daarvan bleef de opgave als geheel staan,
en werd het ontwerp het antwoord.

Niet omdat er niet werd nagedacht,
maar omdat er niet ver genoeg werd doorgevraagd.

De hand van de architect op Giudecca

Wat de prijsvraag vervolgens zichtbaar maakt, is iets anders:

de implementatie van de hand van de architect.

Niet de bestaande werkelijkheid werd voortgezet,
maar geïnterpreteerd.

Elke architect bracht:

- een eigen orde
- een eigen grammatica
- een eigen logica

Het resultaat is geen voortzetting van een gelaagde situatie,
maar een verzameling van afzonderlijke ordeningen.

Zelfs in zorgvuldigheid blijft zichtbaar:

de architect is de oorsprong van de orde.

Woningbouw en auteurschap

Hier wordt een fundamentele spanning zichtbaar.

Woningbouw is:

- collectief

- langdurig
- veranderlijk
- gedragen door gebruik

De bestaande situatie op Campo di Marte — juist in haar gelaagdheid — liet dat al zien.

Auteurschap daarentegen is:

- individueel
- momentgebonden
- afsluitend

Wanneer een gelaagde werkelijkheid wordt benaderd vanuit auteurschap, ontstaat een spanning die niet kan worden opgelost in het ontwerp alleen.

Het gevolg:

sterke delen,
maar geen gedragen geheel.

De signatuur die niet gevraagd werd

Giudecca vraagt geen expressie,
maar continuïteit.

Toch ontstaat er een signatuur.

Niet alleen door vorm,
maar door het introduceren van een nieuwe orde
op een plek waar meerdere orden al naast elkaar bestonden.

En daarmee:

- ontstaat herkenbaarheid
- ontstaat aandacht
- ontstaat externe interesse

In een stad als Venetië betekent dat:

toeristische aantrekkingskracht.

Maar een woongebied — zeker een gelaagd woongebied — vraagt geen publiek.

Het vraagt rust.

Het uitblijven van een lerend proces

Veertig jaar later is het gebied:

- bewoond
- deels gerealiseerd
- functionerend

Maar zonder:

- duidelijke samenhang
- voorbeeldfunctie
- expliciete evaluatie

Wat ontbreekt, is inzicht in:

- wat van de oorspronkelijke situatie waardevol was
- wat werkelijk verbeterd is
- en wat verloren is gegaan

Er is gebouwd,
maar er is niet geleerd.

De terugkerende vraag

De oorspronkelijke vragen keren terug:

- wat werkt hier werkelijk?
- wat niet?
- wat had anders gekund?

Maar nu in een complexere situatie:

- oud en nieuw door elkaar
- meerdere logica's naast elkaar
- geen duidelijke drager

De vraag is gebleven —
maar moeilijker geworden.

De werkelijke les

Campo di Marte laat niet zien dat architectuur faalt.

Het laat zien dat:

architectuur zonder voldoende afstemming faalt.

En preciezer:

niet omdat de vragen ontbraken,
maar omdat zij niet diep genoeg werden gesteld
om de opgave zelf te veranderen.

Slot

De architect stelde vragen aan het ontwerp,
maar niet ver genoeg aan de vraag zelf.

En daarin ligt de kern.

Woningbouw is geen ontwerpogave alleen.

Zij vraagt:

- terughoudendheid
- tijd
- en voortdurende afstemming

Niet één orde,
maar het vermogen om met meerdere werkelijkheden om te gaan.

Dat kan geen architect alleen dragen.

Alleen een gedeeld proces maakt leefbaarheid mogelijk.

Uiteindelijk komt alles terug tot één vraag; in de houding van Louis Kahn:

wat wenst deze plek te zijn?

Niet als abstract idee,
maar als luisteren naar wat er al is.

En precies daar begint architectuur.

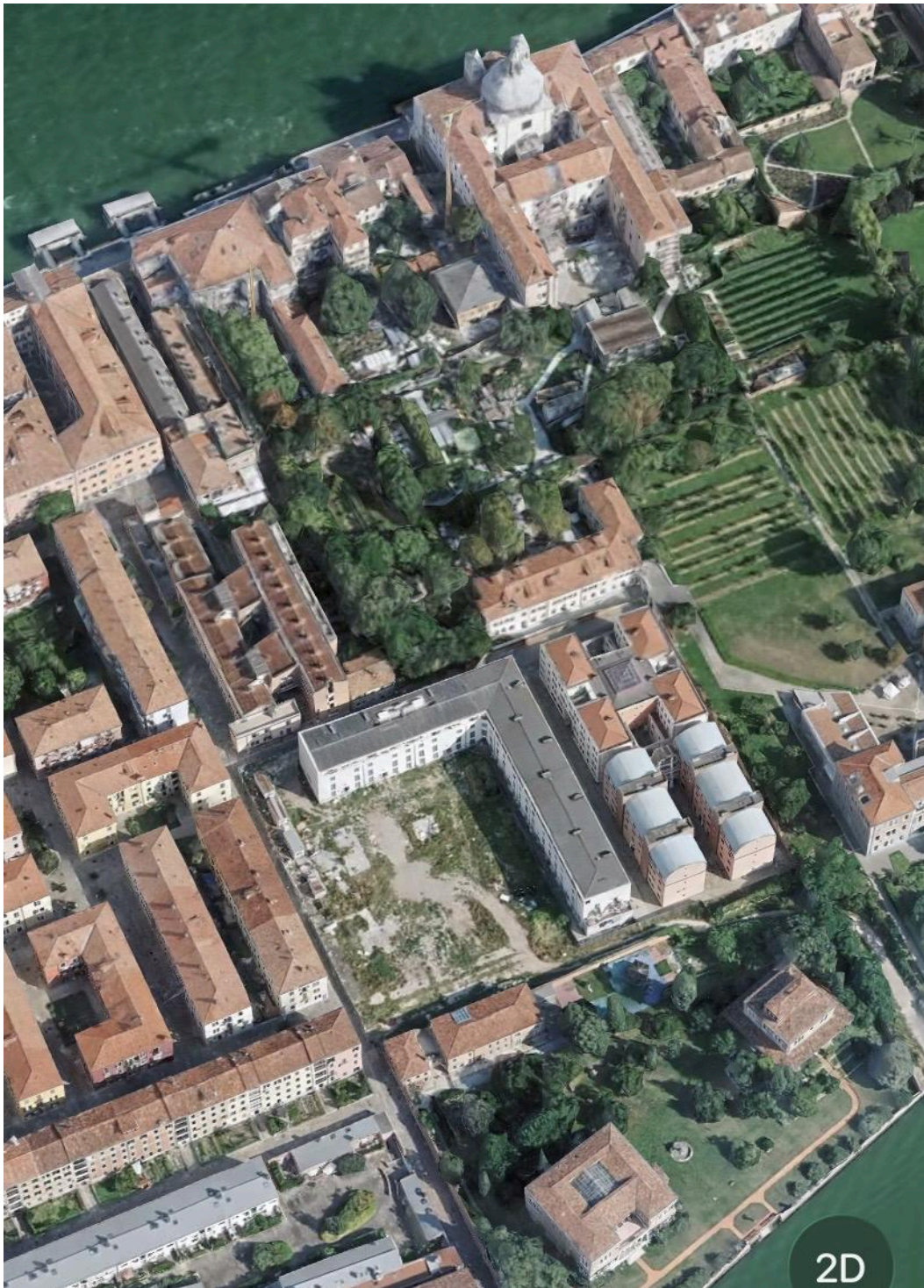
**Waar de werkelijkheid wordt gereduceerd tot één opgave, ontstaat ontwerp.
Waar zij wordt begrepen in haar gelaagdheid, ontstaat architectuur.**

De vraag die hier zichtbaar wordt, reikt verder dan deze casus.

*Zij raakt aan de kern van architectuur zelf:
wat betekent het om in afstemming te bouwen?*

Deze vraag wordt verder uitgewerkt in:

“NEUTRALITEIT als OPGAVE”

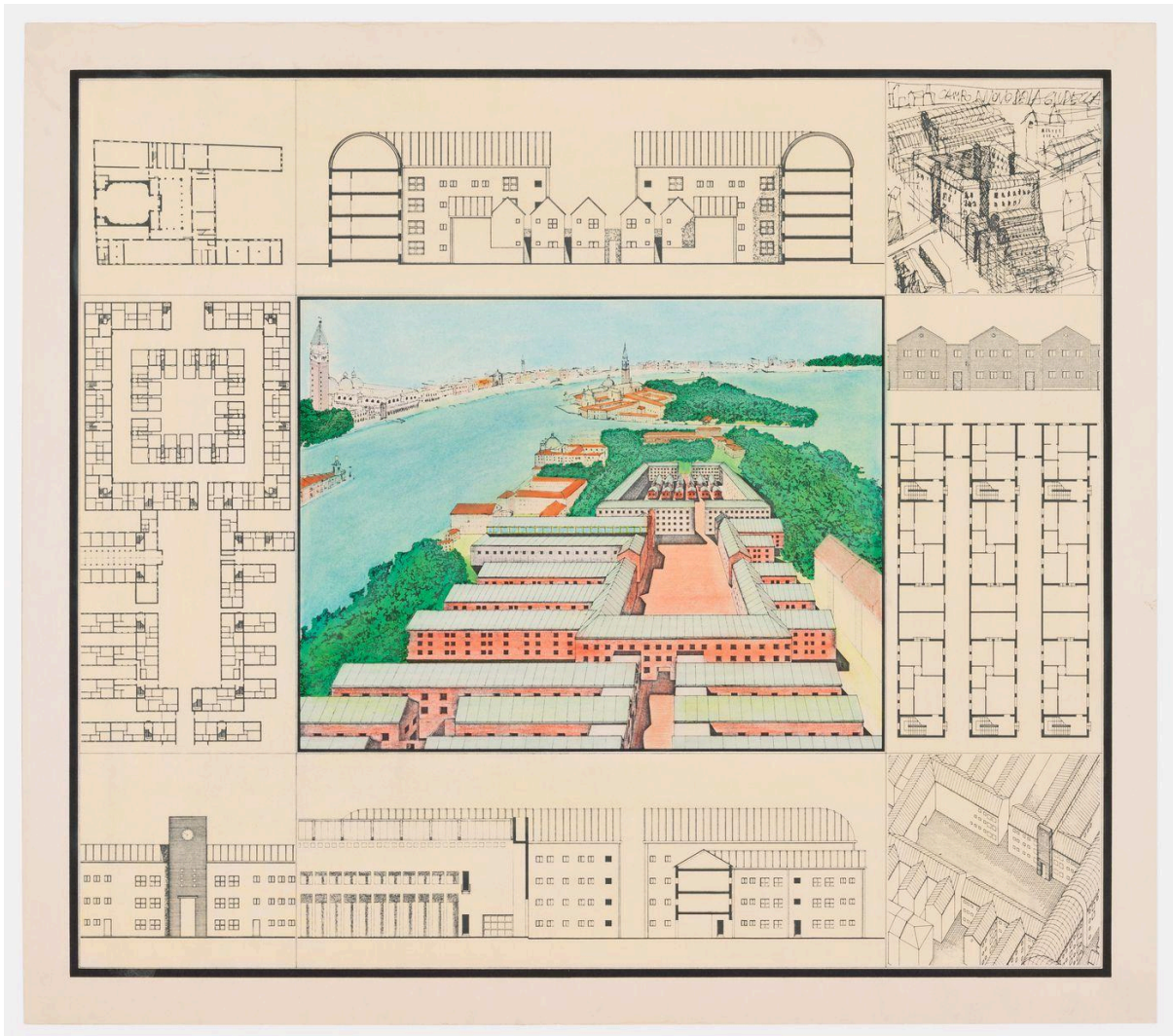
Giudecca huidige toestand: L- vormig complex van Alvaro Siza, daarachter rechtsboven een appartementen complex van Carlo Aymonino, met daaronder een appartementen complex van Aldo Rossi. Het appartementen ensemble links was onderdeel van het prijsvraagproject: tot sloop.

Het winnende plan van Alvaro Siza in 1985: een geheel ensemble van appartementen, waarvan het rechterdeel gedeeltelijk is uitgevoerd.

Giudecca: appartementengebouwen bestaande toestand jaren 60 vorige eeuw

Giudecca: prijsvraaginzending van Aldo Rossi 1985